

GÖZLEM VE GÖRÜŞLER**ALTERNATİF VE TAMAMLAYICI
TIP UYGULAMALARI
ÜZERİNE KİŞİSEL GÖRÜŞ***Murat CİVANER****Özet**

Bu yazıda alternatif tıp yöntemleri ve tamamlayıcı tıp yöntemlerinin nitelikçe birbirlerinden farklı olduklarından söz edilmektedir. Tamamlayıcı tıp yöntemlerinin tıbbi uygulamaların yan etkilerini azalttıkları bilimsel olarak gösterilmiştir, dolayısıyla günümüzde bilimsel uygulama alanı içinde kabul edilmektedir. Alternatif tıp yöntemleri ise; tamamlayıcı uygulamalardan farklı olarak, bilimsel / modern tıp yöntemlerinin yerine geçme iddiası taşımaktadır. Yazıda; alternatif tıp yöntemlerinin doğrudan 'yanlış' biçiminde değil 'güvenilemez' biçiminde nitelenmesinin doğru olacağı, bilimsel geçerliklerinin sınanması, geçerli olmayanların uygulanmasının engellenmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Ayrıca; alternatif ve tamamlayıcı uygulamaların modern tıptaki yeri tartışmalarında önceliğin, modern tıba / bilimsel bilgi kullanan yöntemlere erişimdeki eşitsizlikler sorununa verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Alternatif tıp, Tamamlayıcı tıp, Sağlık hizmetleri.

A Personal Perspective on Alternative and Complementary Medicine

Abstract

In this article, it is stated that methods of alternative medicine and complementary medicine are different from each other. The methods of complementary medicine were scientifically shown that they are effective for decreasing the side effects of modern medical treatments, and therefore it is accepted by the medical authorities that they are in the scope of scientific applications. On the other hand alternative medicine, quite differently than complementary medicine, claims that it is a substitute for modern treatments. In the article, it is argued that it would be appropriate to classify them as "untrustable knowledge" instead of directly stigmatizing as "wrong" or "quackery", and so called "alternative" methods' scientific validity should be evaluated. In addition, maybe most importantly, while debating on the validity of alternative and complementary treatments, it is so crucial to take into consideration the inequity problem of accessing to modern healthcare services needed.

Key words: Alternative medicine, Complementary medicine, Healthcare services

Alternatif ve tamamlayıcı uygulamalar deyince bugün sadece bitkisel tedavi yöntemleri değil, yoga gibi çeşitli bedensel egzersizlerden hipnoza, homeopatiden aromaterapiye pek çok uygulama gündeme geliyor. Tüm bu uygulamalar için geçerli olabilir mi bilmiyorum ama, en azından ilaçlar için, örneğin kanser tedavisi söz konusu olduğunda alternatif ve tamamlayıcı uygulamaların birbirinden ayrılması gerektiği, bu uygulamaların birbirinden nitelikçe farklı olduğu belirtilmektedir¹. Buna göre, tamamlayıcı tıp uygulamaları bilimsel bilgiye dayanmakta ve temel bilimsel yöntemlerin yan etkilerini azaltmayı amaçlamaktadır:

"(Tamamlayıcı tıp yöntemleri) Günümüze değin bilinegelen alternatif tıp yöntemlerinin (destek ve tedavi amaçlı) bilimsel yöntemler ile yapılan karşılaştırmalı klinik çalışmalar sonrası güvenli ve etkin bulunan, doğrudan kanser tedavisini hedeflemeden kanser ve kanser tedavilerinin yan etkilerini azaltmayı hedefleyen uygulamalardır. Dünyada kabul gören bu tür uygulamalar çoğunlukla kanserde destek tedavi uygulamaları ve yaşam kalitesini artırmaya yönelik uygulamalar ile sınırlıdır. Mevcut bilgi birikimi doğrultusunda bu yöntemlerin birincil tedavi (kanseri tedavi etme) yöntemi olarak kullanımları söz konusu değildir."

Alternatif yöntemler ise, isminin de çağrıştırdığı gibi, bilimsel tedavilerin yerine ikame edilebilecekleri iddiasındadır:

"(Alternatif tıp yöntemleri) Çoğunlukla geleneksel tıp uygulamalarını ret eden ve/veya ikinci planda tutan iyi klinik çalışmalar ile kanıtlanmamış, kanser tedavisinde başarılı olduğu iddiası ile hastalara sunulan yöntemlerdir. Bu uygulamalar tamamlayıcı tıp uygulamalarının aksine hastaları modern tıptan uzak tutmayı hedeflemektedir."

İki yöntemin dayandıkları bilgi türünün ve hedefledikleri uygulama alanlarının farklı olduğu görülüyor. Bu durumda tamamlayıcı tıp yöntemlerinin bilimsel yöntemlerin yan etkilerini azaltmak için kullanılabileceğini düşünebiliriz; çünkü günümüzde en etkin ve güvenli yöntemin bilimsel bilgiye dayanan yöntem olduğunu kabul ediyoruz, uzmanlık derneğinin belirttiğine göre tamamlayıcı tıp yöntemleri de bu yöntemle üretilmiş bilgilere dayanıyor.

Akla şu soru gelebilir: Madem bilimsel bilgiye dayanıyor, neden 'tamamlayıcı' diye ayrı bir sınıfta tanımlamaya gerek var? Örneğin kanser ilaçlarının yan etkisi olan şiddetli bulantıyı önlemek için var olan

antiemetik ilaçlarla X bitkisinden elde edilen özüt neden bir tutulmuyor, neden özüte de ilaç demiyoruz? Tamamlayıcı yöntemlerin etkinlik ve güvenilirliğine ilişkin çalışmaların, daha doğrusu bu çalışmalarla üretilen bilgilerin niteliğine ilişkin bilgim yok; ama bu yöntemleri ayrı tutmak için özen gösterildiğine göre akla şu olasılıklar geliyor: Özüt kullanımı daha az güvenilir bilgiye dayanıyor olabilir (kanıta dayalı bilginin çeşitlerini anımsayalım), kullanımdan önce bir ilacın geçtiği üretim aşamalarından, sonrasında da Faz 1, 2 ve 3 çalışmalarından geçmediği için bir ilaç kadar güvenilir görülüyor /gösterilmiyor olabilir ve/veya özüt tek başına etkili değil iken birlikte kullanıldığında antiemetik ilacın etkisini anlamlı derecede artırıyor olabilir. Her durumda, en azından kanser tedavisi için bazı maddelerin modern tedavi yöntemlerini 'tamamlayıcı'olarak kullanılmasının uygun bulunduğu görülüyor. Tabii gözden kaçırmamak gerek: Bu sınıflama her tıbbi uygulama alanı için geçerli / anlamlı olmayabilir.

Diğer yandan, aynı şeyi alternatif yöntemler için söylemek olanaklı değil. Çünkü:

Alternatif tıp uygulamalarının dayandığı bilgi güvenilir değildir.

Alternatif tıp (AT) uygulamalarını, kavramsal olarak, 'pozitif bilim yöntemi uygulayarak elde edilmiş bilgileri kullanan çağdaş tıp uygulamaları dışında kalan tüm uygulamalar' biçiminde tanımlamak olanaklı. Çağdaş bilim yöntemi; gözlem, varsayım ve deneyden oluşan bir süreçten geçerek, standardize ve tekrarlanabilir yöntemlerle üretilen ve bu nedenle de genellenen bilgiyi, yanlışlanana kadar doğru kabul eder. AT ise böyle bir yöntem izlemeden, söylenece, gelenekler, kişisel deneyim gibi çok çeşitli kaynaklara dayanan bilgileri kullanır. Bu tür bir bilgi genellenemez, dolayısıyla da güvenilir değildir.

Bilginin güvenilir olmaması, yanlış olduğu anlamına gelmez; uygulamada kullanılamayacağı anlamına gelir.

AT uygulamalarının dayandığı bilgi türü güvenilir olmamakla birlikte, bu bilgi her zaman yanlış olmayabilir. Ancak önemli olan; bu tür bilgilerin, doğrulukları bilimsel yöntemlerle gösterilinceye kadar kullanılamayacak nitelikte olmasıdır. Çünkü tıbbi uygulamalarda güvenilir olmayan bilgi kullanmak, kişi ve toplumun sağlığını kabul edilemez oranda riske atmak anlamına gelir. Çağdaş tıp uygulamalarının da sağlığı riske atabildiği bir gerçektir. Ancak bu noktada önemli olan, bu riski bilmemiz ve kontrol altında tutabilmemizdir. Örneğin bir bulaşıcı hastalığa karşı kitlesel bağışıklama sonucunda bağışıklananların yüzbinde birinde ensefalit gelişebileceğini ya da tiroit ameliyatı sonucunda yüzde iki oranında ses kısıklığı oluşabileceğini istatistiksel olarak biliriz, riski değerlendiririz ve uygulamada bulunup bulunmama hastayla birlikte karar veririz. Ancak o bulaşıcı hastalıktan korunmak için uygulanabilecek herhangi bir AT uygulamasının yaratabileceği riskin nitelik ve niceliğini bilemeyiz. Sağlık hizmetine erişim hakkı tıp kurumuna, olanaklı olan en iyi/başarılı/en az yan etkili hizmeti sunmak ödevi yüklediğinden, gerek sağlık hakkı gerekse de meslek ahlakı bilimsel bilgi kullanmayı gerektirir.

AT uygulamalarına karşı alınacak tavır yanlış olduklarını değil kullanılmaz olduklarını vurgulamak olmalı, bu uygulamaların geçerliği bilimsel yöntemlerle araştırılmalıdır.

AT uygulamaları, doğru ya da yanlış oldukları bilimsel olarak gösterilmemiş uygulamalardır. Bu nedenle AT uygulamaları yanlış değil kullanılamaz olarak kabul edilmelidir. AT uygulamalarının geleneksel halk bilgeliği, binlerce yıllık kültürel birikim gibi kolayca göz ardı edilemeyecek

kaynaklardan temel alabildiği göz önünde tutularak, bu uygulamaların geçerliği bilimsel yöntemlerle araştırılmalıdır. Bilimsel yöntemle geçersizliği gösterilen uygulamalar, şarlatanlık olarak nitelenmeli, uygulanması engellenmelidir.

AT uygulamalarının tıptaki yeri tartışmalarında öncelik, bilimsel bilgi kullanan yöntemlere erişim sorununa verilmelidir.

Alternatif ve tamamlayıcı uygulamalara ilişkin tartışmaların; modernist bir kurum olarak bilimsel tıbbın 'iletişim becerileri'ndeki kusurlarla, dönüştürme / aydınlatma projelerinin hoyratlığıyla, postmodernizmin akıl alanına ve aklın kendisine yönelttiği saldırıyla paralel geliştiği haklılık payına sahip bir saptama. Ancak bu tartışmaları yürütmek,

hatta başlayabilmek için öncelikle şunu gözden kaçırmamak gerek: Günümüzde sağlık hizmetine ilişkin temel sorun; bilimsel tıbbın sağlık sorunlarına yeterince çare bulamamış olması değil, bu hizmetlere sağlık hizmetine erişim hakkının gerektirdiği biçimde, gereksinim ölçütüyle erişilemiyor oluşudur. Öncelikli olan; bilimsel bilgiye dayalı, diğer deyişle başarı şansı daha yüksek ve güvenilir tıbbi uygulamalara adil erişim sorunudur. Bu noktayı göz ardı ederek tartışmak; gerek umut tacirliği / şarlatanlığa kapı açması, gerekse de sağlık hizmetine erişim hakkını denklemin dışına çıkarması açısından sakıncalı görünüyor.

Dipnot

1. Tıbbi Onkoloji Derneği'nin istek üzerine TTB Etik Kurulu'na gönderdiği görüş